

İNTERNETTE ÇOCUKLARI BEKLEYEN RİSKLER VE MEDYA OKURYAZARLIĞI

Tüba KARAHİSAR
tkhisar@gmail.com

ÖZET

Sosyalizasyon sürecinde çocukların ilk karşılaştıkları kişiler, aile fertleri ve okul arkadaşlarıdır. Bu yüz yüze iletişimin kurulduğu gerçek dünyanın dışında, kitle iletişim araçları özellikle de internet çocukların sıkça vakit geçirdiği hatta bazen bağımlı olduğu mecradır. Çocuklar interneti çoğunlukla ödev ve araştırma yapma, diğer arkadaşlarla sohbet etme, müzik dinleme, eğlence, eğitsel videolar izleme ve oyun oynama, sosyal paylaşım sitelerinde vakit geçirme amaçlı kullanmaktadır. İnternet sitelerinin ilkesiz yayıncılığı, internetin kontrol edilebilmesi ve denetlenebilmesi zor bir iletişim aracı olması sebebiyle özellikle ilköğretim seviyesindeki çocuklar tehdit altındadır. Bilinçsiz kullanım ve ebeveynlerin ilgisizliği nedeniyle çocuklar internette şiddet unsuru barındıran sitelere ya da cinsellik unsuru taşıyan fotoğraflara kolaylıkla erişebilmektedir. Bu çalışmanın amacı ilköğretim 8. Sınıf öğrencilerinin interneti kullanma gayeleri ve bunun yarattığı riskleri ortaya koymak, ailelerinin çocuklarını risklere karşı korumadaki ilgisini ortaya çıkarmak ve internet okuryazarlığının önemini anket yöntemi ile ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: *Medya Okuryazarlığı, Eleştirel Medya Okuryazarlığı, İnternet Okuryazarlığı.*

RISKS FOR CHILDREN ON THE INTERNET AND MEDIA LITERACY

ABSTRACT

Family members and school friends are the people first encountered by children in the socialization process. Outside of the real world, where this face to face communication is established, the mass media, especially the Internet are where children spend most of their time, even in the form of dependence, the so-called Internet addiction sometimes. Children use the Internet mostly for homeworks and research, chatting with friends, listening music, fun, watching educational videos, gaming, and recreation in social media websites. Unscrupulous publishing of the websites and difficulty in controlling the Internet pose a risk, particularly for primary-school children. Children are able to access websites with the elements of violence or sexually explicit photos easily because of unconscious use and the indifference of parents. The aim of this study is to reveal why eighth graders use the Internet and the risks of this usage, to uncover the awareness of families in protecting their children against risks, and to find out the importance of Internet literacy through survey method.

Keywords: *Media Literacy, Critical Media Literacy, Internet Literacy.*

Giriş

İnternet, yetişkinler için olduğu kadar çocuklar ve gençler için de bilgiye ulaşmanın en hızlı yoludur. Kuşaklar arası farklardan kaynaklanan nedenlerle günümüz çocukları, yazılı basın ve yazılı eğitim materyalleri yerine görsel ve görsel-işitsel kaynakları tercih etmektedir. Medya mesajları çocuklara, yazılı ve görsel basına göre internetle daha hızlı ulaşmaktadır. Çocuklar internette karşılaştıkları yüzlerce haber sitesi ve gazeteyi anlamak, eleştirmek, fikir üretebilmek için iyi birer medya okuryazarı olmak zorundadır. İnternet, çocuklar arasında eğitimde kullanıldığı kadar vakit geçirme, eğlence amaçlı da kullanılarak popülerliğini hiç kaybetmemektedir. Oyunlar, sosyal paylaşım siteleri, sohbet programları çocukların en çok vakit geçirdiği ortamlardır. İnternet okuryazarı olmayan çocuklar; pedofiller, şiddet içeren paylaşımlar ve tacizle karşı karşıya kalabilmektedir. İnternette gezinirken

aniden ortaya çıkan cinsellik, şiddet içeren reklamlar ya da yayınlar çocuklar için kötü örnek teşkil etmektedir. Bu durumla karşılaşan çocuklar çoğu zaman ebeveynini bilgilendirmemektedir. Bilinçsizce aile bireylerinin kişisel verilerini tanımadıkları kişilerle paylaşım istismara uğrayabilmektedirler. Savaş ve macera oyunlarında ölmek, öldürmek, saldırganlık, kavga sıradan bir davranışmış gibi sunulmakta, çocuklar tarafından kanıksanmakta, yanlış tutum ve davranışların benimsenmesine neden olmakta ve şiddete eğilimi arttırmaktadır. Bu bağlamda internet okuryazarlığı çocukların başkaları tarafından korunmasından ziyade kendi kendilerini koruma ve bilinçlendirme yönünde önemli bir aşamadır. Araştırma, medya okuryazarlığı kapsamında ailelerin ve öğrencilerin internet okuryazarlığı konusunda bilinçli olup olmadıklarını sorgulayacaktır.

Çalışmada, ilköğretim 8. Sınıf öğrencilerinin interneti neden kullandıkları, ne gibi tehlikelerle yüz yüze geldikleri, ebeveynlerin çocuklarını bu tehlikelere karşı korumada ne derece ilgili oldukları araştırılmıştır. Araştırmanın varsayımları şunlardır:

- İlköğretim 8. Sınıf öğrencileri, internette kendilerini bekleyen tehlikelere karşı bilinçsizdir.
- İlköğretim 8. Sınıf öğrencileri, internette karşılarına çıkabilecek tehlikeler karşısında korumasızdır.
- İlköğretim 8. Sınıf öğrencilerinin ebeveynleri, çocuklarının internet kullanımlarını kontrol etmede ilgisizdir.

Literatür

“Medya okuryazarlığı, çok fazla ve çeşitteki medya mesajlarına ulaşma, bunları analiz etme, değerlendirme ve iletme yeteneği olarak tanımlanmıştır” (İnal, 2012: 16). 1930’lu ve 1940’lı yıllardaki araştırmalar, kitle iletişim araçlarının etkileri üzerinde yoğunlaşmıştır. Harold Laswell’in teorisine göre medya, kitlelere sürekli enformasyon enjekte etmekte ve bireyler bu etkiye maruz kalmakta idi. Laswell’den sonraki araştırmacılar ise kitle iletişim araçlarının olumsuz etkilerini kabul etmekle birlikte medya okuryazarlığı ile bu olumsuz etkinin bertaraf edilebileceğini öne sürmüşlerdir (İnceoğlu, 2011: 20). Eleştirel medya okuryazarlığına göre amaç sadece bireyi korumak değil onların daha etkin izleyici, okuyucu olmasının sağlanmasıdır. Bu sebeple Kellner, geleneksel medya okuryazarlığından eleştirel medya okuryazarlığına geçilmesi gerektiğine inanır (Hasdemir, 2012: 26). Yetişkinlerin yanı sıra çocuklar da medyadan gelen sayısız enformasyon karşısında seçici olabilmek için medya okuryazarlığı eğitimi almalıdır. Bir medya mesajının ardındaki dinamikler şunlardır:

“*Bu mesaj kim üretti?

*Bu mesajda ilgimi çekebilmek için ne tür teknikler kullanıldı?

*Bu mesajı diğer insanlar, benim anladığımdan farklı olarak nasıl anlamış olabilirler?

*Bu mesajda hangi yaşam biçimlerine, değerlere ve görüşlere yer verilirken hangileri göz ardı edilmiştir?” (İnal, 2011: 421).

Bu soruların cevabını vermek yetişkinler için bile zordur. Dolayısıyla erken yaşlardaki medya okuryazarlığı eğitiminin faydası yadsınamaz. Diğer bir deyişle medya okuryazarı olan bir birey:

*Medya endüstrilerinin siyasi görüşü, ekonomik tabanı, idari yapısı hakkında fikir sahibidir.

*Değişik kaynaklardan gelen bilginin doğruluğunu değerlendirir.

*Kitle iletişim araçlarının bireylerin ve toplumun inanç, tavır, davranışlar ve değerler üzerindeki etkisinin bilincindedir (Özad, 2011: 89).

Günümüz çocukları için internet bağlantısının olup olmaması neredeyse Maslow’un ihtiyaçlar piramidindeki ilk aşamaya denk düşmektedir. Çocuklar, uyku saatleri dışında her an internetle temas halindedirler. Bu sebeple medya okuryazarlığı hem bir ihtiyaç hem de zorunluluktur. Ayrıca medyanın olumsuz etkileri, medyada çocukların çoğunlukla mağdur olarak temsil edilmesi, tamamıyla yetişkin ürünü olan medyaya, çocuk bakış açısının yerleşebilmesi için öncelikle yetişkinler tarafından medya okuryazarlığının ne denli önemli olduğunun farkına varılması gerekmektedir (İnal, 2012: 18, 19). Çocukları zararlı yayınlardan korumak, yasaklamalardan ziyade interneti bilinçli kullanmayı öğretmek üzerine olmalıdır.

İnternet okuryazarlığı kavramının yerine ağ okuryazarlığı, web okuryazarlığı kavramları da kullanılmaktadır. Ağ okuryazarlığı terimini McClure ortaya atmıştır. Ona göre internet okuryazarı olan

birey, değişik türdeki küresel internet kaynaklarının ve hizmetlerinin bilincindedir. İnternetteki bir bilginin nasıl oluşturulduğunun, yönetildiğinin ve kullanıma sunulduğunun farkındadır (Kurbanoglu, 2010: 741). Yeni medya okuryazarlığı, geleneksel medya okuryazarlığını reddetmez tam tersine onu temel alır (Salı, 2012: 295).

Türkiye’de ve Dünyada Medya Okuryazarlığı

Medya okuryazarlığı, 2000’li yıllarda öncelikle beş pilot okulda daha sonra da ülkenin tamamında seçmeli ders olarak 6, 7 ve 8. Sınıflarda okutulmaya başlanmıştır. Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) 2004 yılında, medya okuryazarlığının ders olarak müfredata dahil edilmesi gerektiği fikrini ortaya atmıştır. 2006 yılında RTÜK ile Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu arasında imzalanan protokol sonucunda medya okuryazarlığı müfredata eklenmiştir. Ancak dersi veren öğretmenlerin iletişim fakültelerinden mezun olmamaları, derse yönelik hizmet içi eğitimin yetersiz kalması, dersle ilgili uygulamalar yapmak noktasında okulların yeterli donanımının bulunmaması gibi olumsuzlar nedeniyle sorunlar yaşanmıştır (Hasdemir, 2012: 30, 31).

Pek çok ülkede farklı adlarla (medya eğitimi, medya pedagojisi, medya öğrenimi, bilgisayar okuryazarlığı, elektronik okuryazarlık) medya okuryazarlığı eğitimi verilmektedir. Özellikle ABD’de yapılan etkinliklerle konuya dikkat çekilmeye çalışılmaktadır, Kanada’da 7. Sınıftan 12. Sınıfa kadar medya okuryazarlığı dersi zorunlu tutulmuştur. Avrupa Birliği ülkeleri ise daha çok internet okuryazarlığına odaklanmıştır (İnal, 2012: 15). Hırvatistan’da medya kültürü adında bir ders okutulmakla birlikte içeriği medya okuryazarlığı gibi düşünülmemektedir. Ders; filmleri, radyo-televizyon yapımlarını, tiyatro oyunlarını anlama ve değerlendirme üzerine kurgulanmıştır. Medya kültürü dersi Bosna Hersek’te yalnızca Pedagoji Akademisi’nde seçmeli olarak okutulmakta, Bakanlık konu ile ilgilenmemektedir. Karadaę’da ise liselerde seçmeli olarak müfredatta yer alan medya okuryazarlığı dersi yakında zorunlu olacaktır. Singapur internet güvenliği konusunda gençleri bilinçlendirmeye çalışırken Japonya’da medya okuryazarlığı gerek eğitim sektöründe gerekse medya sektörü ve halk arasında çok ciddi biçimde ilgi çekmektedir (www.ec.eu/culture/media/media-literacy/media-literacy-worldwide_en.htm).

Çocukları Medyanın Zararlı Etkilerinden Koruma

Türkiye’nin 1994 yılında onayladığı Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 36. Maddesine göre “Taraflar devletler, çocuğun esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar” (www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/137-160.pdf). Kitle iletişim araçlarından gelebilecek zararlı etkilere karşı çocukların bilinçlendirilmesi de bu madde içinde değerlendirilebilir.

Staksrud, Livingstone, Haddon ve Ólafsson’ın 21 Avrupa ülkesinde yaptığı Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesinin sonuçlarına göre medyada çocukları bekleyen riskler üçe ayrılmaktadır: İçerik, iletişim ve davranış riskleri. “İçerik riskleri; şiddet, cinsellik ya da nefret söylemi içeren potansiyel olarak saldırgan ve zararlı içeriklerdir. İletişim riskleri; taciz, siber zorbalık, siber gözetleme, yabancılarla konuşma ya da gizliliğin ihlâl edilmesi gibi uygulamaları içermektedir. Davranış riskleri ise; insanları kasıtlı olarak yanlış bilgilendirme, yalan söyleme, kişisel bilgileri dağıtma, yasa dışı veri indirme, kumar oynama ya da bilgisayar korsanlığı gibi uygulamaları içermektedir (Salı, 2012: 303).

Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TUİK) Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması’na göre 2010 yılında hanelerde internet erişimi oranı %41,6 iken 2014 yılında %60,2’ye çıkmıştır (www.tuik.gov.tr). Bu rakamlara akıllı telefonlardan internete erişim dahil edilmemiştir. Akıllı telefon kullanan kullanıcı sayısının toplam nüfusa oranı henüz %20’ye ulaşmamıştır (Pala, 2014). Türkiye genelinde hanelerde internete erişim oranı ve akıllı telefon sahipliği oranı yüksek gibi gözükmesine de çocuklar çoğu zaman ebeveynlerinin akıllı telefonlarından internete girebilmekte ve denetim imkânsız olmaktadır.

Çocukların internet aracılığı ile kredi kartı numaralarını karşı tarafa vermeleri mali açıdan aileyi tehlikeye sokabilmektedir. Ayrıca ödül verileceği düşüncesiyle ailelerinin kişisel bilgilerini vermeye kolaylıkla ikna edilebilmektedirler (Odabaşı, 2007). “Bugün siteye giren 1000. Kişisin, hediye

kazandın”, “Ev adresini ilet sana hediye ulaştırılm!””, “Dosya indirmek için reklama 2 kez tıkla!” gibi ifadeler çocukların kolaylıkla kanacağı türdendir (www.cocuk.egm.gov.tr).

Oyunların boş vakitleri değerlendirmek, yeni arkadaşlar edinmek, yaşlılarıyla paylaşımlarda bulunmak gibi faydaları olduğu kadar çatışma ve şiddeti de ortaya çıkardığı pek çok çalışmada ifade edilmektedir. Özellikle çok sayıda oyuncu ile oynanan oyunlarda amaç level (aşama) atlamaktır. Level atlamak ise çatışma ortamında gerçekleşir. Oyunun ana mantığı çatışma üzerine kuruludur. Bu tarz oyunlarda oyuncular savaşıyorlar kendilerini geliştirirler.

“Oyunda bir veya daha fazla karakter diğerlerine fiziksel zarar vermeye çalışıyorsa, bu durumun sık tekrar ediyorsa, başkasına verilen fiziksel zararın ödüllendiriliyor ve zarar eğlenceli ve komik olarak yansıtılıyorsa” şiddet içeren oyun kapsamında değerlendirilmektedir (Dolu vd., 2010: 56). Bireysel çalışmalar, bilgisayar oyunu oynamanın kişide daha az sosyal davranış geliştirmeye neden olduğunu ifade eder. Daha yakın zamandaki çalışmalar ise oyuncuların aileleri ve arkadaşları ile daha samimi ilişkiler kurmasına vesile olduğunu açıklar. Dolayısıyla da bilgisayar oyunları olumlu duygular ve sosyal etkileşime bir anlamda yardımcı olmaktadır (Nielsen ve Smith, 2003: 20). “Oyun, bir laboratuvarıdır. Oyun çocuk için üzüntülerini, kaygılarını, sevinçlerini aktarma aracıdır; hayal dünyasıyla gerçek dünya arasındaki bağlantıları daha anlamlı hale getiren oyunlarda çocuk bilinmezlerle dolu çevresini; yaşamı ve kendisini oyun süzgecinden geçirerek daha iyi tanıyabilmektedir” (Yengin, 2012: 192). Çocukların sürekli oyun oynaması, yalnızca şiddet gibi olumsuz bir kavrama bağlanmamalıdır. Aslında bir gruba dahil olmak, oyunda kendine bir kimlik yaratmak yetişkinlerin dünyasından bakıldığında anlaması daha zor olan bir durumdur (Orhon, 2011: 388). Şiddet içeren oyunlar her zaman çatışmacı davranışlara yol açar mı? Bu soruya, direkt evet cevabı vermek kolaycılığa kaçmaktır. Çünkü oyuncunun günlük yaşantısı, iş yaşantısı gibi durumlar devre dışı kalmaktadır (Nielsen ve Smith, 2003: 27). Çocuklar için de aynı durum söz konusudur. Çocuğun evdeki yaşantısı, okuldaki başarısı veya başarısızlığı, arkadaşlarıyla ilişkilerinden bağımsız bir şekilde, şiddet içeren oyunlar oynadığı için çatışmacı davranışlar sergiliyor denmesi yanlış olmaktadır.

Çocuk istismarı ve çocuk pornografisi çocuklara yönelik suiistimalin vardığı en son noktadır. Diğer suiistimallerden farkı ise mağdur çocuklar tarafından dile getirilmemesi nedeniyle ortaya çıkarılmasında yaşanan güçlüktür (Yıldız, 2009:181). “Türkiye’nin de onayladığı Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin çeşitli maddeleri (19, 32, 34, 35, 36, 39) cinsel sömürüyü de kapsayacak biçimde çocuklara yönelik her türlü istismar, saldırı, şiddet, kötü muamele ve ihmalin önlenmesi için taraf devletlerin tedbir alması gerektiğini öngörmektedir” (Çam, 2003: 70).

Pedofiller, çocuklarla internette sohbet ederek ve erotik fotoğraflar göndererek gerçek yaşamda buluşma teklif etmektedir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne “çocuk satışı, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisi” ile ilgili ek protokol eklenmiş, 2002 yılında Türkiye’de yürürlüğe girmiştir. Buna göre ek protokolü imzalayan ülkelerde çocuk pornografisi tümüyle yasaklanmıştır. Fakat internetin takip edilemez ve denetlenemez yapısı, ülkeler arasında konuya yaklaşım farkı ve bir iş birliğine gidilememesi nedeniyle tam olarak önlenememektedir (Çağlar ve Savaşer, 2010: 1003, 1004). Avrupa Çevrimiçi Çalışma Grubu’nun 25 ülkede 23 bin 440 çocukla gerçekleştirdiği araştırmanın sonuçlarına göre her dört çocuktan biri internette cinsel içerikli mesajlarla karşılaşmıştır. Her 12 çocuktan biri internette görüştüğü kişi ile gerçek hayatta da görüştüğünü belirtmiştir. En az risk grubu Türkiye, Portekiz ve İtalya olarak tespit edilmiştir (www.bianet.org/bianet/cocuk/126024-cocuklar-internetin-zararinin-farkina-varamiyor). Türkiye’de çocuk pornografisinin yaygınlaşmasının sebepleri arasında internet kafelerdeki kontrollerin yetersiz oluşu, ebeveynlerin interneti kullanmayı bilmemeleri, çocuklarını denetleyememeleri gösterilmektedir (Çağlar ve Savaşer, 2010: 1006).

Araştırmanın Metodolojisi

Araştırma, anket yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiş ve öğrencilere toplam 20 soru yöneltilmiştir. Sorular; bilgisayar ve interneti kullanma amacı, nasıl öğrendikleri, ailelerin tutumu, şiddet ve cinsellik içeren unsurlarla karşılaşp karşılaşmadıkları, hangi tür oyunları tercih ettikleri, sosyal paylaşım

sitelerini güvenli kullanmayı bilip bilmediklerini ölçmek, iyi bir internet okuryazarı olup olmadıklarını anlamak amaçlıdır.

Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı İstanbul ili Güngören ilçesinde bulunan Şiir Mektebi Ortaokulu Müdür Yardımcısı Yücel Dülger ile görüşülmüş, gerekli izinin alınmasından sonra bir ders saati boyunca anket uygulanmıştır. Öğrencilerle konuşularak anketin yapılma amacı hakkında bilgi verilmiş, ankete isim yazılmaması istenmiştir.

Araştırmanın örneklemini, İstanbul iline bağlı Güngören İlçesindeki Şiir Mektebi Ortaokulu 8. Sınıf öğrencileri içinden rastlantısal olarak seçilmiş olan 150 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma, 20 soruluk anket formundan elde edilen veriler ile sınırlıdır. Uygulama, 2013-2014 eğitim öğretim yılının Mayıs ayını kapsamaktadır. Araştırma amacıyla toplanan veriler, SPSS 20,0 paket programı ile analiz edilmiş, frekans ve kare analizleri bulunmuştur.

Araştırmanın Bulguları

Araştırmaya katılanların % 47,3'ü kız, % 52,7'si erkektir.

Tablo 1: Cinsiyete Göre Dağılım

	Frekans	% (Yüzde)
KIZ	71	47,3
ERKEK	79	52,7
Total	150	100,0

Araştırmaya katılanların % 90,7'sinin evinde internet bağlantısı bulunmaktadır. Araştırmanın yapıldığı Güngören ilçesinde, orta gelir grubuna mensup insanların yaşadığı varsayılırsa %90,7 oranında evlerde internet bağlantısının olması TÜİK'in 2014 yılı Hanelerde İnternet Erişimi oranından (%60,2) oldukça yüksek çıkmıştır

Tablo 2: Evinizde İnternet Bağlantısı Var mı?

İnternet Bağlantısı	Frekans	% (Yüzde)
EVET	136	90,7
HAYIR	14	9,3
Total	150	100,0

Araştırmaya katılanların % 50'sinde taşınabilir bilgisayar vardır. % 35,3'ünün bilgisayarı kendi odasında, % 7,3'erlik dilimin bilgisayarları ise oturma odası ve salonda bulunmaktadır. Taşınabilir bilgisayarlar, ebeveyn denetimi için sıkıntı yaratabilmektedir. Bilgisayarın aile fertlerinin de bulunduğu bir odada olması, çocuğun internette hangi sayfalara girdiğini kontrol etme açısından ebeveynlere kolaylık sağlayacaktır. Ancak akıllı telefonların, akıllı telefonlardaki uygulamaların çocuklar arasında popüler olduğu düşünülürse çocuk, anne ya da babasının cep telefonundan, varsa kendi telefonundan da internete girebilir. Bu durumda kontrol imkânsıza yakındır.

Tablo 3: Bilgisayarın Bulunduğu Mekân

Bilgisayarın Bulunduğu Mekân	Frekans	% (Yüzde)
KENDİ ODAMDA	53	35,3
OTURMA ODASINDA	11	7,3
SALON	11	7,3
TAŞINABİLİR BİLGİSAYAR	75	50,0
Total	150	100,0

Araştırmaya katılanların % 57,3'ü bilgisayar ve internet kullanmayı kendi kendine araştırarak öğrenmiştir. % 36,7'lik kesim ise ebeveyn-arkadaş yardımıyla bilgisayar ve internet kullanımını öğrenmiştir.

Tablo 4: Bilgisayar ve İnternet Kullanımını Öğrenme Yolu

Bilgisayar ve İnternet Kullanımını Öğrenme Yolu	Frekans	% (Yüzde)
KENDİ KENDİME ARAŞTIRARAK	86	57,3
OKULDA ALDIĞIM DERSLERDEN	4	2,7
ÖZEL BİR KURSA GİDEREK	5	3,3
EBEVEYN-ARKADAŞ YARDIMIYLA	55	36,7
Total	150	100,0

Araştırmaya katılanların % 56'sı 5 yıldan fazla süredir internet kullanmaktadır. 8. Sınıf öğrencilerinin 14 yaşında olduğu varsayılırsa, öğrencilerin yarısından fazlası 9 yaşından bu yana bilgisayar ve internet kullanmaktadır.

Tablo 5: Bilgisayar ve İnternet Kullanım Süresi

Bilgisayar ve İnternet Kullanım Süresi	Frekans	% (Yüzde)
0-2 YIL	31	20,7
3-5 YIL	35	23,3
5 YILDAN FAZLA	84	56,0
Total	150	100,0

Araştırmaya katılanlara interneti kullanım amaçları sorulmuş ve birden fazla yanıt verebilme serbestisi sağlanmıştır. Bu nedenle katılımcıların toplam yanıtlarının sayısı, toplam katılımcı sayısından fazladır. Buna göre katılımcıların % 28,8'i interneti ödev ve araştırma yapmak, % 27,7'si ise müzik dinlemek, video seyretmek ve oyun oynamak için kullanmaktadır. Öğrenciler interneti çoklu amaçları için kullanmaktadır. Sadece sohbet etmek, sadece ödev yapmak, sadece müzik dinlemek ya da sadece sosyal paylaşım sitelerinde vakit geçirmeyi tercih etmemektedir.

Tablo 6: İnterneti Kullanma Amaçları

İnterneti Kullanma Amaçları	Frekans	% (Yüzde)
SOHBET ETMEK	89	20,4
ÖDEV VE ARAŞTIRMA YAPMAK	126	28,8
MÜZİK DİNLEMEK, VIDEO SEYRETMEK, OYUN OYNAMAK	121	27,7
SOSYAL PAYLAŞIM SİTELERİNDE VAKİT GEÇİRMEK	101	23,1
Total	437	100,0

Araştırmaya katılanların % 40'ının Facebook'ta ortalama 100'den az arkadaşı vardır. % 22,7'sinin ortalama 300'den fazla, % 21,3'ünün ortalama 100 ile 200 ve % 16'sının ortalama 200 ila 300 arkadaşı bulunmaktadır. Öğrenim gören bir çocukla bir yetişkinin arkadaş sayısı farklılık gösterecektir. Bir yetişkinin çevresi bir çocuğa göre geniştir. 14 yaşındaki bir öğrencinin arkadaş çevresi okul, aile ve kurs arkadaşlarından ibarettir. Dolayısıyla 300'ün üstünde arkadaşın olması şaşırtıcıdır. Bu durum bazı öğrencilerin, tanımadıkları kişileri arkadaş listelerine ekledikleri düşüncesini akla getirmektedir.

Tablo 7: Facebook'taki Ortalama Arkadaş Sayısı

Facebook'taki Ortalama Arkadaş Sayısı	Frekans	% (Yüzde)
<= 100	60	40,0
101 - 200	32	21,3

201 - 300	24	16,0
301+	34	22,7
Total	150	100,0

Araştırmaya katılanların % 22,7'si Facebook'ta tanımadığı kişileri arkadaş listelerine eklediklerini belirtmiştir. %22,7 oldukça yüksek bir orandır. Bu yaştaki çocuklar bazen de arkadaş sayılarının fazlalığı ile övünmek için hiç tanımadıkları kişilerden gelen arkadaşlık isteklerini kabul edebilmektedirler.

Tablo 8: Facebook'ta Tanımadığı Kişileri Arkadaş Listesine Ekleme

Tanımadığı Kişileri Arkadaş Olarak Ekleme	Frekans	% (Yüzde)
EVET	34	22,7
HAYIR	116	77,3
Total	150	100,0

Araştırmaya katılanların % 56,7'sinin ebeveynleri internet kullanımını kısıtlamaktadır. Fakat %43,3'ünün de internet kısıtlamasıyla hiç ilgilenmemektedir. Oysa oyun oynama, ödev yapma, müzik dinleme vs. faaliyetlerin bir sınırlaması olmalıdır. Aksi takdirde çocuk, aşırı kullanımdan doğan bağımlılık geliştirebilir.

Tablo 9: Ebeveynlerin İnternet Kullanımını Kısıtlaması

Ebeveyniniz İnternet Kullanımını Kısıtlar mı?	Frekans	% (Yüzde)
EVET	85	56,7
HAYIR	65	43,3
Total	150	100,0

Araştırmaya katılanların % 54,7'sinin ebeveynleri internette baktıkları sayfaları bazen kontrol ettiğini belirtmiştir. % 11,3'lük kesimin ebeveynleri sürekli kontrol etmektedir. % 34'lük kesimin ebeveynleri ise hiç kontrol etmemektedir. Bu durumda %34'lük kesim tanımadıkları kişilerden gelecek suiistimallere açıktır.

Tablo 10: Ebeveynlerin İnternette Bakılan Sayfaları Denetlemesi

Ebeveynlerin İnternette Bakılan Sayfaları Denetlemesi	Frekans	% (Yüzde)
HİÇ KONTROL ETMEZ	51	34,0
BAZEN KONTROL EDER	82	54,7
SÜREKLİ KONTROL EDER	17	11,3
Total	150	100,0

Araştırmaya katılanların % 64,7'sinin evindeki bilgisayarda aile koruma filtresi bulunmamaktadır.

Tablo 11: Aile Koruma Şifresi Bulunma Oranı

Aile Koruma Şifresi Bulunuyor mu?	Frekans	% (Yüzde)
EVET	53	35,3
HAYIR	97	64,7
Total	150	100,0

Araştırmaya katılanların % 53,3'ü internet kullanırken şiddet unsuru içeren yazı-görsel ve videolarla karşılaşmadığını belirtmiştir.

Tablo 12: İnterneti Kullanırken Şiddet İçeren Yazı-Görsel ve Videolarla Karşılaşma

İnterneti Kullanırken Şiddet İçeren Yazı-Görsel ve Videolarla Karşılaşma	Frekans	% (Yüzde)
EVET	70	46,7
HAYIR	80	53,3
Total	150	100,0

Araştırmaya katılanların % 46,7'si internet kullanırken cinsellik unsuru taşıyan görsel ve videolarla karşılaştığını belirtmiştir.

Tablo 13: İnternet Kullanırken Cinsellik Unsuru Taşıyan Görsel ve Videolarla Karşılaşma

İnternet Kullanırken Cinsellik Unsuru Taşıyan Görsel ve Videolarla Karşılaşma	Frekans	% (Yüzde)
EVET	70	46,7
HAYIR	80	53,3
Total	150	100,0

Araştırmaya katılanların % 46'sı internette oyun oynamadığını belirtmiş, % 37,3'lük kesim ise savaş ve macera türü oyunların ilgisini çektiğini belirtmiştir.

Tablo 14: İnternette İlgi Çeken Oyun Türleri

İnternette İlgi Çeken Oyun Türleri	Frekans	% (Yüzde)
SAVAŞ-MACERA	56	37,3
SALDIRGANLIK - KAVGA	11	7,3
EĞİTSEL OYUNLAR	14	9,3
İNTERNETTE OYUN OYNAMIYORUM	69	46,0
Total	150	100,0

Araştırmaya katılanların % 18,7'si internette hiç tanımadıkları ile sohbet ettiklerini belirtmiştir. %34'lük kesimin ebeveynlerinin internette girilen sayfaları denetlemediği hesaba katılırsa %18,7 oranındaki öğrenci grubu pedofillerin istismarına açık hale gelmektedir.

Tablo 15: İnternette Tanımadığı Kişilerle Sohbet Etme

İnternette Tanımadıklarıyla Sohbet Etme	Frekans	% (Yüzde)
EVET	28	18,7
HAYIR	122	81,3
Total	150	100,0

Araştırmaya katılanların % 83,3'ü sosyal paylaşım sitelerini nasıl güvenle kullanacaklarını bildiklerini belirtmiştir.

Tablo 16: Sosyal Paylaşım Sitelerini Güvenle Kullanmayı Bilme

Sosyal Paylaşım Sitelerini Güvenle Kullanmayı Bilme	Frekans	% (Yüzde)
EVET	125	83,3
HAYIR	25	16,7
Total	150	100,0

Araştırmaya katılanların % 28'inin sosyal paylaşım sitelerindeki bilgileri herkese açıktır. Öğrenciler %83,3 oranında sosyal paylaşım sitelerini güvenli kullanmayı bildiklerini ifade etseler de %28'inin kişisel bilgilerinin herkese açık olması düşündürücü bir durumdur.

Tablo 17: Sosyal Paylaşım Sitelerindeki Bilgilerin Herkese Açık Olup Olmaması

Sosyal Paylaşım Sitelerindeki Bilgilerin Herkese Açık Olup Olmaması	Frekans	% (Yüzde)
EVET	42	28,0
HAYIR	108	72,0
Total	150	100,0

Araştırmaya katılanların % 59,3'ü ödevlerini yaparken internetten aldığı bilgilerin doğru olup olmadığını kontrol etmektedir. %40,7'lik kesim internetten aldıkları bilgilerin tamamen doğru olduğuna inanmaktadır.

Tablo 18: Ödevlerini Yaparken İnternette Aldığı Bilgileri Kontrol Edip Etmeme

Ödevleri Yaparken İnternette Aldığı Bilgileri Kontrol Edip Etmeme	Frekans	% (Yüzde)
EVET	89	59,3
HAYIR	61	40,7
Total	150	100,0

Türkiye'de yıllık cirosu 1 milyar doları aşan sanal kumarhaneler e-kumar, sanal kumar, online casino gibi adlarla internette yer almaktadır. Ankara Ticaret Odası'nın İnternet Kumarhaneleri Raporu'na (20.11.2014) göre çocukların bahis oynamaya devam etmeleri için sanal kumarhaneler ilk zamanlarda bedava oynatıyorlar fakat çocuklar bağımlılık sergilemeye başladıklarında ise ücret almaya başlıyorlar (www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=243&l=1). Araştırmaya katılanların % 96'sı internetten bahis oynamamıştır. Fakat %4'lük bir kesim bile böylesi yüksek rakamların telaffuz edildiği bir mecra için çoktur.

Tablo 19: İnternette Bahis Oynama

İnternette Bahis Oynama	Frekans	% (Yüzde)
EVET	6	4,0
HAYIR	144	96,0
Total	150	100,0

Araştırmaya katılanların %60'ı internette karşılaştığı olumsuz durumları ailesiyle paylaşmaktadır. Çocuklarla ilgili en çok karşılaşılan problem; çekinmeleri ya da korkmaları sebebiyle yaşadıkları olumsuzlukları ifade etmekten imtina etmeleridir.

Tablo 20: İnternette Karşılaştığı Olumsuz Durumları Aile ile Paylaşma

İnternette Karşılaşılan Olumsuz Durumları Aile ile Paylaşma	Frekans	% (Yüzde)
EVET	90	60,0
HAYIR	60	40,0
Total	150	100,0

Kikare Analizleri

- Araştırmaya katılanların tanımadığı kişileri ekleme davranışları ile cinsiyetleri arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır. ($p=0,971 > 0,05$)
- Araştırmaya katılanların ebeveynlerinin bilgisayar kullanımını kısıtlaması ile cinsiyet arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır. ($p=0,560 > 0,05$)
- Araştırmaya katılanların internette şiddet içerikli görsel ya da video ile karşılaşmaları ile cinsiyet arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır. ($p=0,710 > 0,05$)
- Araştırmaya katılanların internette cinsel içerikli görsel ya da video ile karşılaşmaları ile cinsiyet arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır. ($p=0,436 > 0,05$)
- Araştırmaya katılanların internette tanımadıklarıyla sohbet etme ile cinsiyetleri arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır. ($p=0,635 > 0,05$)
- Araştırmaya katılanların sosyal paylaşım sitelerini nasıl güvenli kullanacaklarını bilmeleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı ilişki söz konusudur. Buna göre kızlar erkeklere göre sosyal paylaşım siteleri konusunda daha bilinçli ve nasıl kullanacaklarını daha çok bilmektedirler. ($p=0,034 < 0,05$)
- Araştırmaya katılanların sosyal paylaşım sitelerindeki bilgilerinin herkese açık olması ile cinsiyetleri arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır. ($p=0,965 > 0,05$)

Tablo 21: Kikare Analizleri

			EVE T	HAYI R	Tota l	Pearso n Chi- Square	p
Tanımadığı Kişileri Ekleme	CİNSİYE T	KIZ	16	55	71	,001 ^a	0,97 1
		ERKE K	18	61	79		
	Total		34	116	150		
Ebeveynlerin Bilgisayar Kullanımını Kısıtlaması	CİNSİYE T	KIZ	42	29	71	,340 ^a	0,56 0
		ERKE K	43	36	79		
	Total		85	65	150		
Şiddet İçerikli Görselle Karşılaşma	CİNSİYE T	KIZ	32	39	71	,138 ^a	0,71 0
		ERKE K	38	41	79		
	Total		70	80	150		
Cinsel İçerikli Görselle Karşılaşma	CİNSİYE T	KIZ	36	35	71	1,661 ^a	0,43 6
		ERKE K	34	45	79		
	Total		70	80	150		
Tanımadığı Kişilerle Sohbet Etme	CİNSİYE T	KIZ	13	58	71	,908 ^a	0,63 5
		ERKE K	15	64	79		
	Total		27	122	150		
Sosyal Paylaşım Sitelerini Güvenle Kullanmayı Bilme	CİNSİYE T	KIZ	64	7	71	4,498 ^a	0,03 4

		ERKEK	61	18	79		
	Total		125	25	150		
Sosyal Paylaşım Sitelerindeki Bilgilerin Herkese Açık Olması	CİNSİYE T	KIZ	20	51	71	,002 ^a	0,965
		ERKEK	22	57	79		
	Total		42	108	150		
Ödev Yaparken İnternetteki Bilgilerin Doğruluğunu Kontrol Etme	CİNSİYE T	KIZ	41	30	71	,141 ^a	0,708
		ERKEK	48	31	79		
	Total		89	61	150		
İnternette Bahis Oynama	CİNSİYE T	KIZ	2	69	71	,491 ^a	0,483
		ERKEK	4	75	79		
	Total		6	144	150		
İnternetteki Olumsuz Durumları Aile ile Paylaşma	CİNSİYE T	KIZ	47	24	71	2,157 ^a	0,142
		ERKEK	43	36	79		
	Total		90	60	150		

Araştırmaya katılanların ebeveynlerinin internette baktığı sayfaları denetlemesi ile cinsiyet arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır. ($p=0,573>0,05$)

Tablo 22: İnternette Çocukların Baktıkları Sayfaları Denetleme / Cinsiyet Kikare Analizi

		Ebeveynlerin İnternette Çocukların Baktıkları Sayfaları Denetlemesi			Total	Pearson Chi-Square	p
		HİÇ KONTROL ETMEZ	BAZEN KONTROL EDER	SÜREKLİ KONTROL EDER			
CİNSİYET	KIZ	22	42	7	71	1,115 ^a	0,573
	ERKEK	29	40	10	79		
Total		51	82	17	150		

Araştırmaya katılanların internette ilgilerini çeken oyun türü ile cinsiyetleri arasında ilişki bulunmaktadır. Buna göre erkekler daha çok savaş-macera ve saldırganlık-kavga türü oyunlar oynarken, kızlar eğitsel oyunları tercih etmektedir. Ayrıca kızlar, erkeklere göre daha çok internette oyun oynamadıklarını belirtmiştir. ($p=0,000 < 0,05$)

Tablo 23: İnternette İlgi Çeken Oyun Türü / Cinsiyet Kikare Analizi

		İlgi Çeken Oyun Türü				Total	Pearson Chi-Square P	
		SAVAŞ-MACERA	SALDIRGANLIK KAVGA	EĞİTSEL OYUNLAR	İNTERNETTE OYUN OYNAMIYORUM			
CİNSİYET	KIZ	16	0	11	44	71	30,750 ^a	,000
	ERKEK	40	11	3	25	79		
Total		56	11	14	69	150		

Sonuç ve Öneriler

İnternet her ne kadar sanal bir mecra olarak görülse de aslında gerçek yaşamda olduğu gibi hem fırsatları hem de riskleri barındırmaktadır. Medya okuryazarlığı; çeşitli mecralardan gelen medya mesajlarına ulaşma, analiz etme, iletme olarak tanımlanmaktadır. Çocuklar internette, gazeteden, televizyondan, radyodan gelen yüzlerce enformasyonu analiz edebilmeli, kendisi yeni mesajlar oluşturabilmeli, tehditleri ve riskleri medya okuryazarlığı eğitimi ile algılayabilmelidir. Devletin eğitim ve medya (internet dâhil) ile ilgili politikaları, medya işletmelerinin çocukları düşünmeden umarsızca yaptıkları yayınlar, ailelerin konu ile ilgili olarak bilgilendirilmemesi, okulların dersin işlenmesi için gerekli donanımı sağlayamaması, medya okuryazarlığı dersini sekteye uğramasına, amacına ulaşmamasına neden olacaktır. Kurumlar arası işbirliği yapılarak dersin, günün şartlarına uygun olarak güncellenmesi ve zorunlu hale getirilmesi faydalı olacaktır. Medya okuryazarlığı ile bilinçlenen çocuklar, internette nelerin fırsat, nelerin kendileri için risk ve tehdit içerdiğini tahmin ederek hareket edecektir.

Araştırma sonuçlarına göre; çocukların (8. Sınıf öğrencilerinin) %50'inde taşınabilir bilgisayarlar vardır. Dolayısıyla bilgisayarın aile bireylerinin bulunduğu yere konularak çocuğun internette girdiği sayfaların denetlenmesi gittikçe zorlaşmaktadır. Akıllı telefonlar da denetlemeye sekte vurmaktadır. %57 oranında bir kesim bilgisayar ve interneti kullanmayı kendi kendine öğrendiğini ifade etmiştir. Çocuklar, ebeveynlerinden konu ile ilgili olarak daha donanımlı olabilmektedir. Oysa ebeveynler eğer çocuklarını koruma amaçlı denetleyeceklerse çocuklarından daha bilgili olmalıdırlar.

Çocukların %56'sı, 3.sınıftan bu yana bilgisayar ve interneti kullandıklarını ifade etmişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre internet, çocuklar için vazgeçilmez bir mecra olarak görülmektedir. Çünkü interneti çok amaçlı kullanmaktadırlar. Sohbet etmek, ödev ve araştırma yapmak, müzik dinlemek, video seyretmek, oyun oynamak, sosyal paylaşım sitelerinde vakit geçirmek günlük yaşantılarının bir parçasıdır. Facebook sosyal paylaşım sitesinde 201-300 arası arkadaşı olanların oranı %16, 301'den fazla arkadaşı olanların oranı %22,7'dir. Bu durum bazı öğrencilerin tanımadıkları kişileri arkadaş listelerine ekledikleri düşüncesini akla getirmektedir. Zaten çocukların %22,7'si tanımadıkları kişileri arkadaş olarak kabul ettiklerini belirtmişlerdir. Ebeveynlerin %43,3'ü, çocuklarının internet kullanımına herhangi bir kısıtlama getirmemektedir. Çocukların aşırı kullanım sonucu internet bağımlısı olmamaları için bilgisayar ve internet kullanım saatlerinin ailelerin takibinde olmasında fayda vardır. Araştırmaya katılanların % 54,7'sinin ebeveynleri internette baktıkları sayfaları bazen kontrol ettiğini belirtmiştir. % 11,3'lük kesimin ebeveynleri sürekli kontrol etmektedir. % 34'lük kesimin ebeveynleri ise hiç kontrol etmemektedir. Çocuklar medyada içerik, iletişim ve davranış riskleri ile karşı karşıyadır. Hiç kontrol etmemek, çocukların tanımadıkları kişilerle iletişim kurmalarına sebep olacaktır.

Araştırmaya katılan çocukların %46,7'si internet kullanırken cinsellik unsuru taşıyan görsel ve videolarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. %46,7'lik kesim ise internet kullanırken şiddet içeren yazı, görsel ve videolarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Oranların oldukça yüksek çıkması ve %34 oranında ailelerin ilgisizliği sorunun ciddiyetini ortaya koymaktadır. Araştırmaya katılanların % 46'sı internette oyun oynamadığını belirtmiş, % 37,3'lük kesim ise savaş ve macera türü oyunların ilgisini çektiğini belirtmiştir. Oyunlarla ilgili iki farklı görüş bulunmaktadır: Bir görüşe göre oyunlar, çocukların bir gruba dâhil olma ihtiyacını gidermekte ve daha sosyal yapmaktadır. Diğer görüşe göre ise özellikle savaş, saldırganlık ve kavga içeren oyunlar çocukların şiddete meyilli olmasına sebep olmaktadır. Oyunlarda savaşarak level atlandığı bilinmektedir. Bu durumda çocuk, gerçek hayatta da çatışmacı ve şiddet yanlısı olursa başarılı olacağı gibi bir yanılgıya kapılabilir.

Araştırmaya katılanların % 18,7'si internette hiç tanımadıkları ile sohbet ettiklerini belirtmiştir. %34'lük kesimin ebeveynlerinin internette girilen sayfaları denetlemediği hesaba katılırsa %18,7 oranındaki öğrenci grubu pedofillerin istismarına açık hale gelmektedir. Çocukların % 28'inin sosyal paylaşım sitelerindeki bilgileri herkese açıktır. Öğrenciler %83,3 oranında sosyal paylaşım sitelerini güvenli kullanmayı bildiklerini ifade etseler de %28'inin kişisel bilgilerinin herkese açık olması düşündürücü bir durumdur. Araştırmaya katılanların % 59,3'ü ödevlerini yaparken internetten aldığı bilgilerin doğru olup olmadığını kontrol etmektedir. Çocukların %60'ı internette karşılaştığı olumsuz durumları ailesiyle paylaşmaktadır. Çocuklarla ilgili en çok karşılaşılan problem; çekinmeleri ya da korkmaları sebebiyle yaşadıkları olumsuzlukları ifade etmekten kaçınmalarıdır. Araştırmaya katılanların sosyal paylaşım sitelerini nasıl güvenli kullanacaklarını bilmeleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı ilişki söz konusudur. Buna göre kız öğrenciler sosyal paylaşım sitelerini kullanma konusunda erkek öğrencilere göre daha bilinçlidir. Araştırmaya katılanların internette ilgilerini çeken oyun türü ile cinsiyetleri arasında ilişki bulunmaktadır. Erkek öğrenciler daha çok savaş-macera ve saldırganlık-kavga türü oyunlar oynarken, kız öğrencilerin tercihi eğitsel oyunlar yönündedir. Ayrıca erkek öğrenciler kız öğrencilere göre internette daha çok oyun oynamaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre; sosyal paylaşım sitesindeki arkadaş sayısının oldukça fazla çıkması, tanımadıkları kişileri arkadaş listelerine eklemeleri, internet kullanımının önemli oranda kısıtlanmaması, internette bakılan sayfaların ebeveynlerce sürekli denetlenmemesi, çocukların şiddet ve cinsellik unsuru taşıyan yazı, video ve görsellerle karşılaşma oranlarının çok çok çıkması ve internette karşılaşılan olumsuz durumları aile ile paylaşmama oranındaki yükseklik sebebiyle ilköğretim 8. Sınıf öğrencilerinin internette kendilerini bekleyen risklere karşı bilinçsizdir, korumasızdır ve ebeveynlerinin çocuklarını kontrol etmede ilgisiz oldukları yönündeki varsayımlar doğrulanmaktadır.

Araştırma İstanbul'un diğer ilçelerinde ve farklı illerde, ailelerin gelir durumu ve sosyal statüsü de göz önünde bulundurularak eş zamanlı olarak yapılabilirse medya okuryazarlığı eğitiminin geri bildirim alınıp eksik kalınan noktalarda yenileme yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Ankara Ticaret Odası İnternet Kumarhaneleri Raporu (20.11.2014), www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=243&l=1 (Erişim Tarihi: 20.11.2014).
- Çağlar, S. ve Savaşer, S. (2010) İnternet ve Çocuk Pornografisi, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 1, 1001-1008.
- Çam, Ş. (2003) Çocuk Pornografisi Tartışmalarına İlişkin Sorular, Ankara Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, 55-86.
- Dolu, O. vd. (2010) Şiddet İçerikli Video Oyunlarının Çocuklar ve Gençler Üzerindeki Etkileri: Saldırganlık, Şiddet ve Suça Dair Bir Değerlendirme, Adli Bilimler Dergisi, Cilt: 9 Sayı: 4, 54-75.
- Hasdemir, T. (2012) Gelenekselden Yeni Medya Okuryazarlığına: Türkiye Örneğinde Bir Değerlendirme, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 2, 23-40.
- İnal, K. (2011) "Çocuklar Niçin Medya Okuryazarı Olmalı?", 1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi, Çocuk Hakları ve Medya El Kitabı, (Ed.) Şirin, M., Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 415-426.
- İnal, K. (2012) "Çocuklar İçin Medya Okuryazarlığı İhtiyacı", Uluslararası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu Bildiri Kitabı, (Ed.) Dolunay, Ş. vd., Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları, Ankara.

- İnceoğlu, Y. (2011) “Medyayı Doğru Okumak”, Medya Okuryazarlığı, (Ed.) Türkoğlu, N. ve Şimşek M., Parşömen Yayınları, İstanbul.
- Kurbanoglu, Serap. (2010) Bilgi Okuryazarlığı: Kavramsal Bir Analiz, Türk Kütüphaneciliği Dergisi, Cilt: 24, Sayı: 4, 723-747.
- Nielsen, S. Ve Smith, J. (2003) Playing With Fire, Report for The Media Council, for Children and Young People, www.resources.eun.org/insafe/datorspel_playing_with.pdf (Erişim Tarihi: 05.01.2014).
- Odabaşı, F. vd. (2007) Yeni Dünya: İnternet-Ailelerin Yeni Dünyadaki Sorumlulukları Nelerdir?, www.home.anadolu.edu.tr/~fodabasi/doc/ty24.pdf (Erişim Tarihi: 12.05.2014).
- Orhon, N. (2011) “Çocuklar İçin Eleştirel Medya Okuryazarlığı”, 1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi, Çocuk Hakları ve Medya El Kitabı, (Ed.) Şirin, M., Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 377-392.
- Özad, B. (2011) “Medya Okuryazarlığı ve Yetişkinlerin Öğrenmesi”, Medya Okuryazarlığı, (Ed.) Türkoğlu, N. ve Şimşek M., Parşömen Yayınları, İstanbul.
- Pala, Y. (2014) Dünya Akıllı Telefonlarla Yeniden Şekilleniyor, www.dergi.bmo.org.tr/sayi-3/dunya-akilli-telefonlarla-yeniden-sekilleniyor (Erişim Tarihi: 17.05.2014).
- Salı, J. (2012) “Yeni Medya Okuryazarlığı”, Yeni Medya ve..., (Ed.) Yengin, D., Anahtar Kitaplar, İstanbul.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2014) Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması 2014 Raporu, www.tuik.gov.tr (Erişim Tarihi: 26.06.2014).
- www.bianet.org/bianet/cocuk/126024-cocuklar-internetin-zararinin-farkina-varamiyor (Erişim Tarihi: 18.04.2014).
- www.cocuk.egm.gov.tr (Erişim Tarihi: 20.04.2014).
- www.ec.eu/culture/media/media-literacy/media-literacy-worldwide_en.htm (Erişim Tarihi: 17.03.2014).
- www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/137-160.pdf (Erişim Tarihi: 06.04.2014).
- Yengin, D. (2012) Dijital Oyunlarda Şiddet, Beta Yayınları, İstanbul.
- Yıldız, S. (2009) Uluslararası ve Ulusal Yasal Düzenlemeler Çerçevesinde İnternet Üzerinde Çocuk Pornografisi, Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, 180-195.